

הושע

פרק א

א. דָּבַר ה' אֲשֶׁר הָיָה אֶל הוֹשֵׁעַ בֶּן נָאֳרִי¹, בַּיָּמִי עָזְיָה יוֹתֵם אֶחָז יִחְזְקִיָּה מְלָכֵי
יְהוּדָה, וּבַיָּמִי יִרְבְּעָם בֶּן יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל:

בפשטות תוכן הפרק הוא נבואה על העתיד ובו התייחסות ה' לישראל כילא עמי
'לא רוחמה', אך חז"ל מלמדים אותנו את תוכנו של הפרק בצורה אחרת לגמרי.

מסכת פסחים פז. אמר לו הקב"ה להושע בניך חטאו, והיה לו לומר בניך הם, בני
חנוניך הם, בני אברהם יצחק ויעקב, גלגל רחמיד עליהם, לא דיו שלא אמר כך
אלא אמר לפניו רבש"ע כל העולם שלך הוא העבירים באומה אחרת, אמר הקב"ה
מה אעשה לזקן זה, אומר לו לך וקח אשה זונה והוליד לך בנים זנונים, ואחר כך
אומר לו שלחה מעל פניך, אם הוא יכול לשלוח אף אני אשלח את ישראל.

הקב"ה פונה להושע ואומר 'בניך חטאו', מתוך ציפייה שהושע יענה 'בניך הם'
ויבקש עליהם רחמים בזכות האבות, הושע עונה 'העבירים באומה אחרת',
והקב"ה מבקש ללמדו כי אדם לא משלח את בניו ואינם מעבירים באחרים.

לפי זה תחילת הדיבור אל הושע אינו תיאור של הפורענות העתידה לבא על ישראל
אלא תוכחה להושע על שלא אמר 'בניך הם'.

ב. תַּחֲלַת דְּבַר ה' בְּהוֹשֵׁעַ - מְרֵאָה הַנְּבוּאָה הַרְאִשׁוֹן שֶׁרָאָה הוֹשֵׁעַ, וַיֹּאמֶר ה' אֶל
הוֹשֵׁעַ, לֵךְ קַח לְךָ אִשָּׁת זְנוּנִים וַיִּלְדִּי זְנוּנִים - קַח לְךָ אִשָּׁה שְׂתוּלִיד לְךָ בָּנִים,
כִּי זֶנָה תִּזְנֶה הָאָרֶץ מֵאַחֲרֵי ה' - וְצִוּוּי זֶה יִהְיֶה לְאוֹת, שִׁישְׂרָאֵל זְנוּנִים מֵאַחֲרֵי ה'
ועובדים ע"ז.

ג. וַיִּלְךְ וַיִּקַּח אֶת גִּמְרַת בַּת דְּבָלַיִם, וַתְּהַר וַתֵּלֶד לוֹ בֶן:

ד. וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו קְרָא שְׁמוֹ יִזְרְעֵאל, כִּי עוֹד מַעֲט וּפְקַדְתִּי אֶת דְּמֵי יִזְרְעֵאל עַל בֵּית
יְהוּדָה - צִיּוּה אוֹתוֹ לְקְרָא שֵׁם בְּנוֹ יִזְרְעֵאל, לְהוֹרוֹת, שֶׁה' יִזְכּוֹר אֶת דָּם בֵּית אַחָב

1 הוא בארה שהיה נשיא לבני הראובני שגלה לאשור ע"י תגלת פלאסר כמבואר בספר דברי הימים

שהרג יהוא מלך ישראל - ביזרעאל. (ואף על פי, שעשה בזה הישר בעיני ה', כיון שגם יהוא ובניו עבדו ע"ז, נחשבו לו הדמים ששפך לדם נקי²) **וְהַשְׁבֵּתִי מַמְלַכּוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל** - עד שאבטל לחלוטין את מלכות ישראל. (שיגלו כולם בזמן הושע בן אלה)

ה. **וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא** - ביום שאבטל מלכות ישראל, **וְשִׁבַרְתִּי אֶת קֶשֶׁת יִשְׂרָאֵל בְּעַמְקֵי יִזְרְעֵאל** - אשבור את חוזק וכוח מלכות ישראל בעמק יזרעאל, ששם ישבו מלכי ישראל.

ו. **וַתֵּהָרַע עוֹד וַתֵּלֶד בַּת, וַיֹּאמֶר לּוֹ קָרָא שְׁמָהּ לֹא רַחֲמָה, כִּי לֹא אוֹסִיף עוֹד אֶרְחַם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל** - גומר, הוסיפה ללדת בת, וציוה אותו לקרא לה: 'לא רוחמה', להורות, שה' לא יוסיף לרחם על ישראל, ויגלו כולם עד זמן הושע בן אלה, **כִּי נָשָׂא אִשָּׁא** - אשאה את האוייב, **לָהֶם** - עליהם.

ז. **וְאֵת בֵּית יְהוּדָה אֶרְחַם** - ומזמן שיגלו ישראל, ארחם על בית יהודה (עד מלכות צדקיהו), **וְהוֹשַׁעְתִּים בְּה' אֱלֹהֵיהֶם** - בזמן חזקיהו, יושיע אותם ה', מידי סנחריב מלך אשור, **וְלֹא אוֹשִׁיעַם בְּקֶשֶׁת וּבַחֲרֹב וּבַמִּלְחָמָה בְּסוֹסִים וּבַפָּרָשִׁים** - שמלאך ה', הכה את מחנה סנחריב.

ח. **וַתִּגְמַל אֶת לֹא רַחֲמָה וַתֵּהָרַע בֶּן** - אחר שנגמלה לא רוחמה - מחלב אימה, ילדה גומר בן נוסף.

ט. **וַיֹּאמֶר, קָרָא שְׁמוֹ לֹא עַמִּי, כִּי אֲתָם לֹא עַמִּי, וְאֲנִכִּי לֹא אֶהְיֶה לָכֶם** - ציוה אותו לקרא שמו: 'לא עמי', להורות, שבנ"י לא מתנהגים כעם ה' לשמור מצוותיו, וכן ה' לא יושיע אותם מאויביהם.

המדרש שהבאנו בתחילת הפרק ממשיך: לארח שילדה ב' בנים ובת אחת א"ל הקב"ה: הושע לא היה לך ללמוד ממשה רבך שכיון שדברתי עמו פרש מן האשה, אמר לפניו: רבשי"ע יש לי בנים ממנה ואיני יכול לגרשה ולא להוציאה, אמר לו: ומה אתה שאשתך זונה ובניך זנונים ואין אתה יודע אם שלך הם אם של אחרים הם כך, אני שישאל בני, בני בחוני, בני אברהם יצחק ויעקב, אחד משלשה

2 כמו שמצאנו במלכים על בעשא מלך ישראל, שהיכה את בית ירבעם, כדבר ה' ביד אחיה השילוני, ובכל זאת נענש: "...לְהַיּוֹת קְבִיט יִרְבְּעָם, וְעַל אֲשֶׁר הִפָּה אוֹתוֹ", (מלכים א' טז, ז') שהואיל, וגם הוא הלך בדרכו של ירבעם והחטיא את ישראל, לא תחשב לו זאת לזכות, על שקיים את דבר ה' ביד אחיה השילוני. }

קניינים שקניתי בעולמי, תורה שמים וארץ ישראל, אתה אומר לי העבירם באומה אחרת. כיון שידע בעצמו שחטא עמד ובקש רחמים על עצמו, אמר לו הקב"ה: עד שאתה מבקש רחמים על עצמך עמוד ובקש רחמים עליהם שגזרתי עליהם שלש גזירות. עמד ובקש רחמים עליהם ובטל את הגזירות והתחיל לברכן - והיה מספר בני ישראל כחול הים.

פרק ב

א. **וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם, אֲשֶׁר לֹא יִמַּד וְלֹא יִסְפֹּר** - עוד יבוא זמן (בזמן מלך המשיח), שירבו בניי כחול הים, שלא ניתן למדוד ולספור, **וְהָיָה בְּמִקּוּם אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לָהֶם לֹא עָמִי אַתֶּם, יֹאמְרוּ לָהֶם בְּנֵי אֵל חַי** - ובמקום שהיו נקראים לא עמי, יקראו בני אל חי.

ב. **וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו** - יקבצו בני ישראל ויהודה יחד מהגלות, **וְשָׂמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד** - מלך המשיח, **וְעָלוּ מִן הָאָרֶץ** - מארצות גלותם, **כִּי גָדוֹל יוֹם יְזַרְעֶאל** - כי גדול היום, שבו יקבץ ה' את ישראל ויהודה שזרע ופיזר אותם בגלותם.

ג. **אָמְרוּ לְאַחֵיכֶם עָמִי, וְלְאַחֹתֵיכֶם רַחֲמָה** - במקום שמות הילדים: לא עמי ולא רוחמה, יקראו: עמי ורוחמה, להורות על שיבת בניי מגלותם.

ד. **רִיבוּ בְּאִמְכֶם רִיבוּ** - ריבו עם אמכם (כנסת ישראל), שהיא כעת כאשת זנונים, על מעשיה הרעים, **כִּי הִיא לֹא אֲשֶׁתִּי, וְאֲנִכִּי לֹא אִישָׁה** - שאינה נחשבת לאשתי, ואני לא בעלה, **וְתִסְרוּ זְנוּנֵיהָ מִפְּנֵיהָ** - שתסיר את הצבע, ששמה כדרך הזונות על פניה, (משל שיסורו מהע"ז) **וְנִאֲכַפְּיָהּ מִבֵּין שְׂדֵיָהּ** - ושתסיר את ניאופיה.

ה. **פֶּן אֶפְשִׁיטְנָה עֲרֻמָּה** - שמא אפשיט בגדיה, ותהיה ערומה בבזיון, **וְהִצַּגְתִּיהָ כְּיוֹם הַהוֹלָדָה** - אעמיד אותה ערומה כיום לידתה, **וְשָׁמְתִיהָ כַּמְדָּבָר, וְשָׁתָה כְּאָרֶץ צִיָּה** - אשים אותה שתהיה הפקר לכל - כמדבר וארץ שוממה, **וְהִמְתִּיהָ בְּצַמָּא** - עד שתמות בצמא.

ו. **וְאֵת בְּנֵיהָ לֹא אֶרְחַם, כִּי בְנֵי זְנוּנִים הֵמָּה** - ולא ארחם על בניי, שהרי הולכים וזונים מאחרי ה'.

ז. **כִּי זָנְתָה אִמִּים** - שזנתה כנסת ישראל בע"ז, **הַבִּישָׁה הַזֹּרְתִם** - אמם הזונה

שהרתה אותם, עשתה מעשים שצריכה להתבייש בהם, **כִּי אִמְרָה, אֲלֹכָה אַחֲרֵי מְאֵהָבִי** - שאמרה: אלך אחרי העמים האוהבים אותי, (אשור ומצרים) **נִתְּנִי לְחָמִי וּמִימֵי צִמְרֵי וּפְשָׁתֵי שְׁמָנִי וְשִׁקּוּיִי** - הנותנים לי לחם מים לאכול, צמר ופשתן ללבוש, שמן לסוך גופי ומשקה לשתות.

ח. **לִכֵּן הִנְנִי שֶׁךְ אֶת דְּרָכְךָ בְּסִירִים, וְגִדְרָתִי אֶת גְּדָרְךָ** - לכן, אשים לך גדר מקוצים³, שלא תוכלי לצאת אל הגויים, וּנְתִיבוֹתֶיהָ **לֹא תִמְצָא** - ולא תמצא את דרכה אליהם.

ט. **וְרִדְפָה אֶת מְאֵהָבֶיהָ, וְלֹא תִשָּׁיג אֹתָם, וּבִקְשָׁתָם וְלֹא תִמְצָא** - אף שתרדוף ותבקש את מאהביה (אשור ומצרים), לא תשיג את עזרתם, וּמִימֵי צִמְרֵי וּפְשָׁתֵי שְׁמָנִי וְשִׁקּוּיִי **אֵינִי הָרֵאשׁוֹן** - אל ה' ית', **כִּי טוֹב לִי אֲזוּ, מֵעֵתָה** - כי אז, כשסמכתי על ה', טוב היה לי יותר מעתה, שאני סומכת על עזרת הגויים.

י. **וְהִיא לֹא יָדְעָה כִּי אֲנִכִּי נִתְּנִי לָהּ הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר** - והיא לא נתנה את ליבה לכך, שאני הוא שנתתי לה דגן תירוש ויצהר, וְכִסְפָּה הִרְבִּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ **לְבַעַל** - ובכסף ובוזהב שנתתי לה, עשתה ע"ז.

יא. **לִכֵּן אָשׁוּב וְלִקְחֹתִי דָגְנִי בְעֵתוֹ, וְתִירוֹשִׁי בְמוֹעֲדוֹ** - בעת קציר הדגן ובציר הענבים, אקח ואכלה ממנה את הדגן והתירוש, וְהַצִּלְתִּי צִמְרֵי וּפְשָׁתִי, **לְכִסּוֹת אֶת עֲרוֹתָה** - אציל ואסיר מהם את הצמר והפשתן (שהצאן ימותו והפשתה תכלה), שנתתי לה לכסות את ערותה.

יב. **וְעֵתָה אֲגַלֶּה אֶת נִבְלָתָה לְעֵינֵי מְאֵהָבֶיהָ** - ועתה, אגלה לעין כל את כיעור מעשיה הרעים, וְאִישׁ - מכל מאהביה, **לֹא יִצְלַנָּה מִיָּדִי**:

יג. **וְהִשְׁבַּתִּי** - אבטל ממנה, **כָּל מְשׁוֹשָׁה, חֲגֵה חֲדָשָׁה וְשִׁבְתָּה וְכָל מוֹעֲדָה** - את שמחתה בחגים, בר"ח, בשבתות ובמועדים.

יד. **וְהִשְׁמִיתִי גִפְנָה וְתַאֲנִתָּה** - אעשה את הגפנים ועצי התאנה שוממים מפירות, **אֲשֶׁר אִמְרָה, אֲתַנְּהָ הַמָּה לִּי אֲשֶׁר נִתְּנָה לִּי מְאֵהָבִי** - שאמרה, שכל הטובה באה לה כאתנן מהגויים, וְשִׁמְתִים לִיעֹר, וְאֲכַלְתֶּם חֵית הַשָּׂדֶה - ואשים את גפנה ותאנתה הפקר לחית השדה - כעצי היער. (שהכל יקח האוייב).

³ כמו: "...הסר משוכתו והיה לבער..." ; ישעיהו ה' ה'.

טו. וּפְקַדְתִּי עָלֶיךָ אֶת יְמֵי הַבְּעָלִים, אֲשֶׁר תִּקְטִיר לָהֶם - אֲזַכּוֹר לְהַעֲנִישָׁה עַל הַיָּמִים שֶׁהִיְתָה מִקְטִירָה לַעֲיִז, וְתַעֲזֵד נִזְמָה - שִׁקְשָׁטָה עֲצָמָה בְּנֹזְמִים לִפְנֵי הַעֲיִז, וְחִלְיָתָה - מִיָּן תִּכְשִׁיט, וְתִלְךְ אַחֲרַי מֵאֲהַבְיָה, וְאֲתִי שִׁכְחָה נְאֻם ה' - שֶׁהִלְכָה אַחַר הָעַמִּים וְעִזְבָה אֶת ה'.

טז. לָכֵן הִנֵּה אֲנִי מְפַתֵּיחָה, וְהִלְכְתִּיחָה הַמִּדְבָּר, וְדַבַּרְתִּי עַל לֶבֶךָ - לָכֵן אִפְתָּה אוֹתָהּ לִלְכַת לַמִּדְבָּר שֶׁהוּא מִקוֹם שִׁמְמָה, וְשֵׁם אֲדַבֵּר אֶל לִיבָה דַבְרֵי פִּיּוֹס שֶׁתֵּשׁוּב אֵלַי.

יז. וְנִתְתִּי לָךְ אֶת פְּרֻמְיָהּ, מִשֶּׁם - וּבַמִּדְבָּר, כְּשֶׁתִּתְרַצָּה לְשׁוּב אֵלַי, אַחֲזִיר לָךְ אֶת עַנְבֵי הַגִּפְנִים שֶׁעֲשִׂיתִי שִׁמְמָה, וְאֶת עֵמֶק עָכוֹר, לְפִתַח תִּקְוָה - וְאֶת עַמְק יִזְרְעֵאל, שֶׁעֲשִׂיתִי עָכוֹר וּמוֹשַׁחַת בְּלַכְתֶּם לַגְּלוּת, אֶהְפֹּךְ לְהִיּוֹת נַחֲמָד וְטוֹב, כִּפְתַח שֶׁל תִּקְוָה לְרֹב טוֹבָה, וְעִנְתָּה שָׁמָּה בְּיָמַי נְעוּרֶיךָ, וּכְיֹסֶם עֲלוֹתָהּ מֵאֲרָץ מִצְרַיִם - וְשֵׁם בְּכַרְמִים, תֵּרִים קוֹלָהּ בְּשִׁירָה כְּמוֹ בְּיָמַי נְעוּרֶיךָ וְכִשְׁעַלּוּ מִמִּצְרַיִם.

יח. וְהִנֵּה בְּיֹסֶם הֵהוּא נְאֻם ה', תִּקְרָאִי אִישִׁי, וְלֹא תִקְרָאִי לִי עוֹד בְּעָלֵי - שֵׁם אִישׁ, מוֹרָה עַל חִיבָה וְאֲהַבָּה, וְשֵׁם בַּעַל, מוֹרָה עַל אֲדוֹנוּת וּמוֹרָא.

יט. וְהִסְרֹתִי אֶת שְׁמוֹת הַבְּעָלִים מִפִּיךָ, וְלֹא יִזְכְּרוּ עוֹד בְּשֵׁמָם - לֹא יִזְכְּרוּ עוֹד בְּנֵי שֵׁם הַבְּעָלִים בְּפִיהֶם, וְיִפְנוּ לְעַבּוֹדַת ה'.

כ. וְכִרְתִּי לָהֶם בְּרִית בְּיֹסֶם הֵהוּא, עִם חַיֵּת הַשָּׂדֶה וְעִם עוֹף הַשָּׁמַיִם וְרִמְשׁ הָאָדָמָה - שֶׁה' יֹשֵׁבִית כָּל הַמְּזִיקִים מִן הָעוֹלָם כְּאִילוֹ כִּרְתוּ עִימָם בְּרִית שְׁלוֹם⁴, וְקִשְׁתׁ וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה אֲשַׁבֵּר מִן הָאָרֶץ - יִתְבַּטְּלוּ כָּלֵי הַמִּלְחָמָה מִן הָעוֹלָם, וְהַשְּׁכִפְתִּים יִלְבָּטוּ - שִׁישְׁבוּ בְּאַרְצָם בְּבִטְחוֹ.

כא. וְאַרְשָׁתֶיךָ לִי לְעוֹלָם - אֶקַּח אוֹתָךְ לְהִיּוֹת אֲרוֹסְתִי לְעוֹלָם, (שְׁלֹא יִמָּאֵס עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל), וְאַרְשָׁתֶיךָ לִי בְּצִדָק וּבְמִשְׁפָּט - תִּהְיֶי מְאֹרְסָה לִי בְּזִכּוֹת הַצְּדָק וְהַמִּשְׁפָּט שֶׁתַּעֲשֶׂי, וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים - וְאֲנִי אוֹסִיף לְךָ חֶסֶד וּרְחֻמִּים.

כב. וְאַרְשָׁתֶיךָ לִי בְּאַמּוֹנָה - תִּהְיֶי מְאֹרְסָה לִי בְּאַרוֹסִין קִיַּיִמִים וְנֹאמָנִים,

⁴ (כְּמוֹ שֶׁנִּשְׁבַּח יִשְׁעִיהוּ: "זָאֵב וְטֶלֶה יִרְעוּ כְּאַחַד... לֹא יִרְעוּ וְלֹא יִשְׁחִיתוּ בְּכָל הַר קִדְשִׁי אָמַר ה'"); יִשְׁעִיהוּ סֵהִי כֵה'),

וַיִּדְעוּ אֶת ה' - וידעו בני"י את ה'⁵.

כג. וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא אֲעֲנֶה נְאֻם ה' - בזמן הישועה אענה לשמים, שכביכול מבקשים להוריד מטר, אֲעֲנֶה אֶת הַשָּׁמַיִם - שיורידו מטר על הארץ, וְהֵם יַעֲנוּ אֶת הָאָרֶץ - והשמים יורידו הגשם על הארץ, שכביכול מבקשת על ירידת המטר.

כד. וְהָאָרֶץ תַּעֲנֶה, אֶת הַדָּגָן וְאֶת הַתִּירוֹשׁ וְאֶת הַיְצָהָר - והארץ תצמיח את הדגן התירוש והיצהר, וְהֵם יַעֲנוּ אֶת יִזְרְעֵאל - והדגן התירוש והיצהר, 'יענו' בצמיחתם לישראל⁶, המצפים לפירות.

כה. וַיִּזְעַתֶּיךָ לִי בְּאָרֶץ - אזרע את ישראל בארצם, וְרַחֲמֵי אֶת לֹא רַחֲמָה - וארחם על לא רוחמה, (על ישראל) וְאִמְרֵי לֹא עָמִי, עָמִי אַתָּה - ואקרא: 'עמי' לישראל שנקראו: 'לא עמי', וְהוּא יֹאמֵר אֱלֹהֵי - וישראל יאמרו: אתה ה' - אלוקי.

פֶּרֶק ג

א. וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי עוֹד, לֵךְ אַהֲב אִשָּׁה אֲהַבְתָּ רַע וּמְנַאֲפָת - לך קח אישה שהיתה אהובה על בעלה, אך היתה מנאפת תחתיו, בְּאֲהַבְתָּ ה' אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהֵם פְּנִיִם אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים - וזה כדוגמת ה' ית', שלקח את ישראל שאהובים לפניו, והם פונים ממנו וזונים בע"ז, וְאֲהַבֵי אֲשֵׁישֵׁי עַנְבִּים - ואוהבים לשתות מכוסות היין, ומתוך כך עובדים ע"ז. (במשל: היין מביא לידי ניאוף)

ב. וְאִפְכָרָה לִי - קניתי האשה, בְּחַמְשָׁה עָשָׂר כֶּסֶף וְחֹמֶר שְׁעָרִים וְלַתַּךְ שְׁעָרִים - ב- 15 כסף, חומר ולתך שעורים. (חומר ולתך - מידות נפח)

כור הוא שלושים סאה, לתך הוא חצי כור חמש עשרה סאה. כל שלש סאין הם איפה, א"כ בכור ולתך יש חמש עשרה איפות. רמז שהקב"ה הבטיח לעמו ישראל גאולה באחרית הימים ע"י חמשה עשר נביאים ואלו הם: 1. דוד 2. ישעיה 3. ירמיה 4. יחזקאל 5. הושע 6. יואל 7. עמוס 8. עובדיה 9. מיכה 10. חבקוק 11. צפניה 12. דניאל 13. חגי 14. זכריה 15. מלאכי.

⁵ (כמו: "...כי כולם נדעו אותי למקטנם ועד גדולם נאם ה'"; ירמיהו לא' לג')

⁶ ישראל נקראו: "יזרעאל", לאמר: ה' "יזרע" אותם בארצם.

והרמז בכסף שנכספה וכלתה נפש ישראל אל נבואות אלו. והשעורים שהם מאכל בהמה רומזים שגם בגלות יתן ד' לישראל מאכלם אך בצמצום לא בריוח.

ג. **וְאָמַר אֱלֹהֵיךָ** - אל האשה שקדש, **יָמִים רַבִּים תִּשְׁבִּי לִי** - ימים רבים תמתיני עד שאשא אותך לאשה, **לֹא תִזְנִי וְלֹא תִהְיִי לְאִישׁ, וְגַם אֲנִי אֲלִיךָ** - לא תנחתי ולא תזני עם איש, ואף אני אמתין לך, ולא אשא אשה אחרת.

ד. **כִּי יָמִים רַבִּים יֵשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל** - בגלותם, ממתנינים לה' שיגאלם, **אִין מֶלֶךְ וְאִין שָׁר** - אין מלך ושר מבניי, **וְאִין זָבַח** - ולא זובחים קרבנות לה', **וְאִין מִצְבָּה** - אך גם לא מקריבים במצבה לעיז', **וְאִין אַפּוּד** - לשאול באורים ותומים דבר ה', **וְתִרְפִּים** - אך גם לא שואלים בתרפים את העתידות.

ה. **אַחַר** - ימי הגלות, **יֵשְׁבוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וּבִקְשׁוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיהֶם, וְאֵת דָּוִד מֶלֶכָם** - ישוּבוּ בְּנֵיִי בְּתִשׁוּבָה, וּבִקְשׁוּ אֶת ה' וְאֵת מַלְכוּתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, **וּפָחְדוּ אֶל ה' וְאֶל טוֹבוֹ** - יפחדו מה', שלא יסיר שכינתו וטובו, **בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים** - שהבטיח להביא עליהם באחרית הימים.

פרק ד

א. **שָׁמְעוּ דְבַר ה' בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי רִיב לֵה' עִם יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ** - שמעו בניי היושבים בארץ (לפני הגלות), את תוכחת ה' עליכם, **כִּי אִין אֲמַת, וְאִין חֹסֵד** - שהרי אין אמת וחסד בארץ, **וְאִין דַּעַת אֱלֹהִים בְּאָרֶץ** - ואין איש, המבקש לדעת את ה' בארץ.

ב. **אֱלֹהֵי נִכְחָשׁ** - נשבעים בה' לשקר, **וְרָצַח וְגַנְבֵי וְנֹאֲפֵי, פְּרָצוּ** - פורצים גדר שמירת התורה, **וְדַמִּים בְּדַמִּים נִגְעוּ** - מריבוי הנרצחים, דמי הנרצחים נוגעים זה בזה.

ג. **עַל כֵּן תִּתְּאָבֵל הָאָרֶץ** - לכן, תשחת הארץ, **וְאֲמַלְלֵל כָּל יוֹשֵׁב בָּהּ** - ויכרתו כל יושבי הארץ, **בְּחִיַת הַשָּׂדֶה וּבַעוֹף הַשָּׁמַיִם** - ואף החיות והעופות - יכרתו, **וְגַם דְּגַיִם הַיָּם יֵאָסְפוּ** - ואף הדגים יאספו ויכרתו מן העולם.

ד. **אֲךְ אִישׁ אֶל יָרֵב, וְאֶל יוֹכַח אִישׁ** - ובאמת, אין איש, שרב ומוכיח את חבירו על מעשיו הרעים, (כי כולם עושים רעה), **וְעַמֻּן כְּמַרְיָבֵי כַהֵן** - והנה עמד, אומר ה' לנביא, רבים עם הכהן, המלמד את העם דעת ה'.

ה. **וְכִשְׁלַת הַיּוֹם** - לכן, תכשלו ליפול באור היום, **וְכִשְׁלַת גַּם נְבִיא עִמָּן לְלֵלָה** - וגם

נביאי השקר יפלו עמך, כאדם הנכשל בחשכת הלילה, וְדַמִּיתִי אִמְךָ - ותכרת כנסת ישראל.

ו. נְדַמּוּ עַמִּי, מִבְּלִי הַדַּעַת - עמי נכרתו מפני שלא ידעו את ה', י אֵתָה - הכהן, שאמור ללמד תורה את העם, הַדַּעַת מֵאִסְתָּ - מאסת בעצמך, וללמד את העם דעת ה', וְאִמְאָסְךָ מִפְּהֶן לִי - ולכן מאסתי בך מלהיות לי לכהן, וְתִשְׁפַח תּוֹרַת אֱלֹהֶיךָ - אתה שכחת את תורתך, אֲשֶׁפַח בְּנִיךָ גַם אֲנִי - אף אני אשכח את בניי ולא אושיע אותם.

ז. כָּרַבְּם - כפי השיעור שהתרבו בניי, בְּן חֲטָאוֹ לִי - כך הרבו לחטוא לי, כְּבוֹדִם בְּקִלּוֹן אֲמִיר - לכן במקום להביא עליהם כבוד, אביא עליהם בזיון.

ח. חֲטַאת עַמִּי יֹאכְלוּ - כל רצונם של הכהנים, לאכול בשר החטאות שמביאים ישראל, וְאֵל עֲזֹנִם יִשְׂאוּ נִפְשׁוֹ - ולכן מנשאים את נפשם ומצפים, שִׁרְבוּ יִשְׂרָאֵל עוֹנוֹת, ע"מ שירבו החטאות.

ט. וְהִיָּה כַעַם כִּפְהֶן - על העם והכהן יחד, תבוא הפורענות, וּפְקַדְתִּי עָלָיו דְּרָכָיו וּמַעֲלָלָיו אֲשִׁיב לוֹ - אזכור להענישם כפי מעשיהם.

י. וְאֹכְלוּ וְלֹא יִשְׂבְּעוּ - והרעה שתבוא עליהם: שיאכלו ולא ישבעו באכילתם, הִזְנוּ וְלֹא יִפְרְצוּ - ולא יתחזקו, לא יתרבו בבנים, בזנות שעושים, כִּי אֵת ה' עֲזָבוּ, לִשְׁמֹר - מלשמור תורתו.

יא. זָנוּת וַיִּין וְתִירוּשׁ, יִקַּח לֵב - הזנות והיין, יקחו את ליבם מעבודת ה'.

יב. עַמִּי בָעֲצוֹ יִשְׂאֵל - ישראל שואלים את העץ שעשו ממנו ע"ז, וּמִקְלוֹ יִגִּיד לוֹ - ומה שיגיד להם כביכול, המקל שעשו ממנו ע"ז - יעשו. כִּי רוּחַ זְנוּנִים הִתְעָה, וַיִּזְנוּ מִתַּחַת אֱלֹהֵיהֶם - כי רוח הזנות שבקרבים, מתעה אותם מלעבוד את ה'.

יג. עַל רֵאשֵׁי הַהָרִים יִזְבְּחוּ, וְעַל הַגְּבְעוֹת יִקְטְרוּ - על ראשי ההרים והגבעות, יזבחו ויקטרו לע"ז, תַּחַת אֵלוֹן וְלִבְנֵה וְאֵלֶּה - שמות עצים, כִּי טוֹב צֵלָה - שעצים אלו, מרבים צל ליושבים תחתם, (לכן שם יעבדו אלוהיהם), עַל כֵּן, תִּזְנִינָה בְּנוֹתֵיכֶם, וְכִלּוֹתֵיכֶם תִּנְאַפְנָה - לכן, למדו הבנות והכלות לזנות ולנאף כמוכם.

יד. לֹא אֶפְקֹד עַל בְּנוֹתֵיכֶם כִּי תִזְנִינָה, וְעַל כִּלּוֹתֵיכֶם כִּי תִנְאַפְנָה - לא אזכור להעניש את הבנות והכלות על זנותם, כי ממעשיכם למדו, כִּי הֵם עִם הַזְנוֹת יִפְרְדּוּ

- כי אתם, נפרדים מנשותיכם, והולכים לזונות, **וְעַם הַקְּדוֹשׁוֹת יִזְבְּחוּ** - ועם הזונות זובחים לעי"ז, **וְעַם לֹא יָבִין, יִלְבֹּט** - ומפני שאינכם נותנים לב להבין את רוע מעשיכם - תכשלו ברעה שאביא עליכם.

טו. אִם זֶנֶה אַתָּה יִשְׂרָאֵל, אֵל יֵאֱשֶׁם יְהוָה - אם ישראל זונים בעי"ז, יהודה אינם אשמים בדבר ולא יענשו, **וְאֵל תְּבֹאוּ הַגִּלְגָּל** - ואל תבואו אנשי יהודה לגלגל, לזבוח עם ישראל לעי"ז, **וְאֵל תַּעֲלוּ בֵּית אֲוֹן** - ואל תעלו לבית אל, לזבוח שם לעגל, שהעמיד ירבעם בן נבט, **וְאֵל תִּשָּׁבְעוּ חַי ה'** - ואל תשבועו בשם ה' לשקר.

טז. כִּי כָפְרָה סִרְרָה, סָרַר יִשְׂרָאֵל - כמו פרה שסרה מהדרך שבה חורשת, סר ישראל מדרך ה', **עֲתָה** - כעת, אם לא הייתם סרים מהדרך, **יָרַעַם ה' כְּכַבֵּשׁ בְּמִדְבָּר** - היה ה' רועה אתכם, ככבש הרועה במקום מרעה רחב וטוב.

יז. חֲבוּר עֲצָבִים אֶפְרָיִם - מחובר אפרים לעי"ז, **הִנַּח לוֹ** - הנח לו ואל תוכיחו, שהרי לא ישמע.

יח. סֹר סֹבְאִים - אחר שסרו מסביאת היין, **הִזְנָה הִזְנוּ** - פונים לעסוק בזנות, **אֶהְבּוּ הַבו קָלוֹן** - אוהבים להביא על עצמם בושה, **מִגְנִיָּה** - מלכי ושרי העיר.

יט. צָרַר רוּחַ, אוֹתָהּ, בְּכַנְפֶיהָ - אותה, את הבל העי"ז שעובדים, המשיל לרוח הצרורה, הקשורה בכנפיהם, **וַיָּבִשׁוּ מִזְבְּחוֹתָם** - ובושה תבוא עליהם, מהזבחים שזבחו לעי"ז.

פרק ה

א. שָׁמְעוּ זֹאת - שמעו דברי התוכחה שאמרת, **הַכְּהֲנִים, וְהַקְּשִׁיבוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל** - הכהנים ובית ישראל, **וּבֵּית הַמֶּלֶךְ הָאֲזִינוּ** - והאזינו אנשי בית מלך יהודה, **כִּי לְכֹס הַמִּשְׁפָּט** - שהיה עליכם להוכיח את ישראל, ולעשות משפט, **כִּי פַח הִייתֶם לְמִצְרָיִם** - כמו פח, מלכודת, שמעמידים בראש ההר ללכוד החיות, היו המלכים לישראל, שמדרכם הרעה למדו גם הם לעשות רע, **וְרִשְׁתָּ פְרוּשָׁה עַל תְּבוּר** - וכמו רשת שמעמידים בראש הר תבור - ללכוד החיות. (מצפה ותבור - שמות הרים גבוהים).

ב. וְשִׁחְטָה - שחטו קרבנות לעי"ז, **שִׁטִּים** - העם שסטו מדרך ה', **הָעַמִּיקוּ** - ובזה, העמיקו והגדילו הרעה שעשו, **וְאָנִי, מוֹסֵר לְכֹלָם** - ואני ה', אייסר את כולם.

ג. אָנִי יָדַעְתִּי אֶפְרַיִם - ידעתי מעשיהם של אפרים, וְיִשְׂרָאֵל לֹא נִכְחַד מִמֶּנִּי - ולא נסתרו ממני מעשיהם הרעים, כִּי עָתָה הִזְנִיתָ אֶפְרַיִם, נִטְמָא יִשְׂרָאֵל - שעתה, זנו ונטמאו ישראל בעיני.

ד. לֹא יִתְּנוּ מַעֲלָלֵיהֶם, לְשׁוֹב אֶל אֱלֹהֵיהֶם - לא יעזבו מעשיהם לשוב אל ה', כִּי רוּחַ יְהוָה בְּקִרְבָּם, וְאֵת ה' לֹא יָדְעוּ - כי רוח ורצון בקרבם לזנות בעיני, ואת ה' לא ידעו.

ה. וְעַתָּה גֵאוֹן יִשְׂרָאֵל בְּפָנָיו - תכנע גאוות ישראל לפניהם, (לפני עצמם. ר"ל, שיראו את השפלת כבודם) וְיִשְׂרָאֵל וְאֶפְרַיִם יִכְשְׁלוּ בְּעוֹנָם - יבוא עליהם מכשול בעבור עוונם, כְּשֵׁל גַם יְהוּדָה עִמָּם - וגם יהודה, כשתתמלא הסאה יכשלו בעוונם.

ו. בְּצִאֲנָם וּבִבְקָרָם יֵלְכוּ לִבְקֹשׁ אֶת ה' - גם כשילכו בני יהודה לבית ה' לבקש את ה', ולהביא קרבנות צאן ובקר לפניו, וְלֹא יִמְצְאוּ - לא ימצאו את ה', (שלא יקבל קרבנותיהם לרצון) חֲלָץ מֵהֶם - כי נפרד ה' מיהודה, והסיר שכינתו מהם.

ז. בַּה' בָּגְדוּ, כִּי בָנִים זָרִים יֵלְדוּ - בגדו בה', שילדו בנים מנשים נכריות, עָתָה יֵאָכְלֶם חֲדָשׁ, אֶת חֲלָקֵיהֶם - חודש אב, המוכן לפורענות, יאכל את חלקות שדותיהם.

ח. תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּגִבְעָה, חֲצִצְרָה בְּרִמָּה - תקעו בשופר ובחצוצרה, בגבעה וברמה, להזהיר את העם מפני האוייב, הָרִיעוּ בֵּית אֲנֹן - הריעו בשופר בבית אֲנֹן, מפני חרב האוייב, אַחֲרַיִךְ בְּנִימִין - בנימין! האוייב בא מאחריך להכותך.

ט. אֶפְרַיִם לְשִׁמָּה תִּהְיֶה - ישראל יהיו תמהים מה לענות, בְּיָוִם תִּזְכָּחַהּ - ביום שאבוא להוכיחם על עוונם, בְּשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל, הוֹדַעְתִּי נֶאֱמָנָה - שהלא בתורה הודעתי נאמנה, שאביא הפורענות לסרים מדרך ה'.

י. הִיוּ שָׂרֵי יְהוּדָה, כְּמִסִּיגֵי גְבוּל - כמו אדם הנמשך ומשיג גבול חבירו, נמשכו יהודה אחר מעשי ודרכי ישראל, עֲלֵיהֶם, אֲשַׁפּוֹךְ כַּמִּים עֲבַרְתִּי - ולכן אשפוך כמים, את כעסי עליהם.

יא. עֲשׂוּק אֶפְרַיִם - עשוק וגזול אפרים ביד העמים, רְצוּץ מִשֶּׁפֶט - שבור מהמשפט שנעשה בו, כִּי הוֹאִיל הִלַּךְ אַחֲרָיִךְ צו - מפני שרצה ללכת, אחר ציווי נביאי הבעל.

יב. וְאֲנִי כָעֵשׂ, לְאֶפְרַיִם - אכלה את אפרים, כעש, כתולעת, האוכלת ומכלה את

הבגד, וְכַרְקָב לְבֵית יְהוּדָה - אכלה את יהודה, כרקב, כתולעת, האוכלת ומכלה את העץ.

יג. וַיֵּרָא אֶפְרַיִם, אֶת חָלְיוֹ - כאשר יראה אפרים, את החולי והצרות שבאו עליו, ויהודה, אֶת מְזוּרוֹ - ובני יהודה, יראו את המכות שבאו עליהם, (מזורו - מכה. שזורים, מפזרים עליה סממנים לרפאתה.), וַיֵּלֶךְ אֶפְרַיִם אֶל אֲשׁוּר - הלך אפרים לבקש עזרה ממלך אשור, ("וַיִּתֵּן מִנְחָם לַפֶּלֶל, אֶלֶף כֶּסֶף קֶסֶף לְהִיטֵי נְדָיו אֹתוֹ, לְהַחְזִיק הַמַּמְלָכָה בְּיָדוֹ"; מלכים ב', טו' יט') וַיִּשְׁלַח אֶל מֶלֶךְ יִרְבֿ - ויהודה בקש עזרה ממלך ירב, מלך אשור, ("כִּי חָלַק אֶחָז אֶת בֵּית ה', וְאֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים, וַיִּתֵּן לְמֶלֶךְ אֲשׁוּר - וְלֹא לְעֶזְרָה"; מלכים ב', כח' כא') וְהוּא לֹא יוֹכֵל לְרַפֵּא לָכֶם - ולא יעזור לכם, וְלֹא יִגְהֶה מִכֶּם מְזוּר - ולא ירפא את המכה.

יד. כִּי אֲנִי, כִּשְׁחַל לְאֶפְרַיִם, וְכַפְּפִיר, לְבֵית יְהוּדָה - כי אני ה' לאפרים ויהודה, כשחל וכפפיר הטורפים, (שמות האריה.), אֲנִי אֲנִי אֶטְרֹף וְאֶלֶךְ - כשאתרוף, אכה ואוליד אותם לגלותם, אֲשָׂא וְאִין מַצִּיל - אשא אותם לגלות, ואין מי שיוכל להצילם מידי.

טו. אֶלֶךְ - אסלק שכינתי מהם, אֲשׁוּבָה אֶל מְקוֹמִי - ואשוב אל השמים, עַד אֲשֶׁר יֵאָשְׁמוּ, וּבִקְשׁוּ פָנַי - עד שיבקשו ובקשו את פני, בְּצַר לָהֶם יִשְׁחַרְגְּנִי - וידרשו אותי מותוך צרתם.

פֶּרֶק ו

א. לָכוּ וְנָשׁוּבָה אֶל ה' - בואו ונשוב בתשובה לה', כִּי הוּא טָרַף וַיִּרְפָּאנוּ - כי ה' הוא שטרף, שהיכה בנו, ובידו לרפאות אותנו ממכותינו, נָד וַיַּחַבְּשֵׁנוּ - הוא שהיכה בנו, ובידו לחבוש את מכותינו.

ב. יַחֲיֵינוּ - הוא זה שהחיה וריפא אותנו, מֵיָמִים - משתי הגלויות: גלות מצרים וגלות בבל, בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי - וכן בגלות שלישית זו, יִקְמְנוּ, וְנַחֲיָה לְפָנָיו - יקים אותנו משבר הגלות, ונחיה לפניו עד עולם. (שלא נגלה עוד).

ג. וְנִדְעָה נִרְדָּפָה לְדַעַת אֶת ה' - ונדע לרדוף את ידיעת ה', כְּשֶׁחַר נָכוֹן מַצְאוֹ - כמו הרואה את עלות השחר, שבטוח (נכון = ברור ובטוח) שיבוא אור היום, כך נדע בבטחון, שבדרכינו הטובה נשיג את ידיעת ה', וַיְבֹא כַגֶּשֶׁם לָנוּ, כְּמַלְקוֹשׁ יוֹרֵה אֶרֶץ - וידיעת ה' תביא עלינו רוב טובה, כגשם וכמלקוש (גשם אחרון) המרניים את הארץ.

ד. **מָה אַעֲשֶׂה לְךָ אֶפְרַיִם, מָה אַעֲשֶׂה לְךָ יְהוּדָה** - אך כיצד אוכל לרפא אתכם, ישראל ויהודה ? **וְחִסְדְּכֶם כַּעֲנַן בְּקָר** - הלא החסדים המעטים שאתם עושים, נעלמים כענן בוקר, ומיד שבים אתם לעשות רעות, **וְכַטֵּל, מְשֻׁפָּיִם הַלֵּךְ** - וכמו הטל, שמיד בהשכמת הבוקר מתאדה בשמש.

ה. **עַל כֵּן חֲצַבְתִּי בְּנִבְיָאִים** - לכן, חצבתי דברי ע"י הנביאים, (כמו החוצב בהר, שחוזר ומכה חוזר ומכה, כך שבתי והוכחתי אותם ע"י הנביאים), להזהיר אתכם מהרעה, **הַרְגָתִים בְּאֹמְרֵי פִי** - ומפני שלא שמרו אמרי פי - הרגתי בהם, **וּמִשְׁפָּטֶיךָ אֹרֹךְ יָצָא** - וכיצד אוכל להוציא משפטיך לאור ולטובה !?

ו. **כִּי חִסַּד חֲפַצְתִּי וְלֹא זָבַח** - הלא חפץ אני שתעשו חסד, ולא בזבחים שתזבחו לי ! **וְדַעַת אֱלֹהִים מַעֲלֹת** - ושתבקשו לדעת את ה', ולא שתעלו לפני עולות !

ז. **וְהִמָּה כְּאָדָם, עֲבְרוּ בְרִית** - אך הם כאדם הראשון עברו על ברית ה', **שֵׁם בְּגָדוֹ בִּי** - ושם בא"י שהושבתי אותם, בגדו בי !

ח. **גִּלְעָד, קְרִית פְּעֻלֵי אֲוֹן** - גלעד היא עיר של עושי שקר, **עַקְבָּה מַדָּם** - מלאה באנשים שאורבים לשפוך דם נקי.

ט. **וּכְחַפֵּי אִישׁ גְּדוּדִים** - וכמו גדודי אנשים, המחכים ואורבים לשדוד העוברים בדרך, **חֶבֶר כְּהַנִּים, דָּרָךְ יִרְצָחוּ שְׂכֵמָה** - מתחברים הכהנים בדרכים איש לרעהו, שכם אל שכם, לשדוד ולרצוח, **כִּי זָמָה עָשׂוּ** - עשו את מחשבתם הרעה.

י. **בְּבֵית יִשְׂרָאֵל רָאִיתִי שְׁעָרוֹתֶיהָ** - דבר מאוס ומגונה, **שֵׁם זְנוּת לְאֶפְרַיִם, נִטְמָא יִשְׂרָאֵל** - ישראל זונים ונטמאים בע"ז.

יא. **גַּם יְהוּדָה, שֵׁת קָצִיר לָךְ** - גם על יהודה, אשים ואביא קציר, כלומר אביא עליהם פורענות, **בְּשׂוֹבֵי שְׂבוֹת עָמִי** - ופורענות זו תבוא, לפני שאשיב את השבויים מעמי לארצם.

פרק ז

א. **כְּרַפְאֵי לְיִשְׂרָאֵל** - כשחפץ אני להושיע את בני"י, **וְנִגְלָה עֲוֹן אֶפְרַיִם, וְרַעוֹת שְׂמְרוֹן, כִּי פָעֲלוּ שָׁקֶר** - מתגלים לפני עוונות אפרים, והרעות שעשו בשומרון, **וְנִגְבַּב יְבוּא** - באים וגונבים ממון חבריהם, **פֶּשֶׁט גְּדוּד בְּחוּץ** - וגדודי אנשים פושטים ושוודדים מחוץ לערים.

ב. **וּבַל יֵאמְרוּ לְלִבָּבָם** - ואינם נותנים אל ליבם, **כָּל רַעְתָּם זְכַרְתִּי** - שאת כל הרעות שעושים - אני זוכר, **עֲתָה סָבְבוּם מַעֲלֵלֵיהֶם** - מעשיהם הרעים סובבים אותם, **נִגְדַּי פְּנֵי הָיוּ** - מעשיהם נגד פני, ולא נעלמו ממני.

ג. **בְּרַעְתָּם יִשְׁמָחוּ מֶלֶךְ** - המלך שמת, ברעות שעושה העם, **וּבְכַחֲשֵׁיהֶם שָׂרִים** - ובשקריהם, משמחים את השרים.

ד. **כָּלֶם מְנַאֲפִים** - המלך, השרים והעם, **כְּמוֹ תַנּוּר בְּעֵרָה מְאֹפָה** - יצר הניאוף בוער בקרבם, כבעירת האש שמבעיר האופה בתנור, **יִשְׁבּוֹת מַעִיר, מְלוּשׁ בְּצַק עַד חֲמֻצָתוֹ** - כפי שיעור הזמן, שממתין האופה מלישת הבצק עד שמחמיץ, ישבתו מלעורר את יצרם לעבירה, ומיד כשיוכלו ימהרו וילכו לזנות.

ה. **יוֹם מְלַכְנוּ** - ביום שהיו ממליכים את המלך, **הִחֲלוּ שָׂרִים** - נעשו השרים חולים, **חֲמַת מַיִן** - מחום היין המשכר שבוער בקרבם, **מִשְׁךְ יָדוֹ אֶת לְצָצִים** - היין משך את יד המלך, להתחבר עם אנשים לצים.

ו. **כִּי קָרְבוֹ כְּתַנּוּר, לֶבָם** - עוררו את יצר ליבם הרע, עד שיבער כאש בתנור, **בְּאֲרָבִים** - בשעה שאורבים וחושבים לעשות העבירה, **כָּל הַלַּיְלָה יִשֵּׁן אִפְהֶם** -בלילה ישן האופה, (שעדיין לא התחמם התנור), **בְּקָר, הוּא בֵּעַר כָּאֵשׁ לְהִבָּה** - ובבוקר, שהתנור מוסק בחוֹזְקָה, אופה את הלחם. (נמשל: כל הלילה מבעירים את יצרם הרע, ומיד בבוקר ממהרים לחטוא)

ז. **כָּלֶם יַחְמוּ כְּתַנּוּר** - יצרם הרע חם כְּאֵשׁ הַתַּנּוּר, **וְאָכְלוּ אֶת שִׁפְטֵיהֶם** - הרגו את הסנהדרין כדי שלא יעשו משפט, **כָּל מְלַכְיָהֶם נָפְלוּ** - ולכן, כל מלכיהם נהרגו, **אֵין קָרָא בָהֶם אֵלֵי** - ואעפ"כ, אין מי שקורא אל ה'.

ח. **אֲפָרִים, בְּעַמִּים הוּא יִתְבּוֹלֵל** - אפרים התערב עם העמים, ולמד ממעשיהם, **אֲפָרִים הָיָה עֵגָה בְּלֵי הַפּוּכָה** - כפת הנאפית בתנור, שאם לא יהפכו אותה מצד לצד - תשרף, כך אפרים לא הופך במעשיו, לראות הטובים הם או רעים.

ט. **אָכְלוּ זָרִים כַּחֲוֹ - מַלְכֵי עַמִּים זָרִים אָכְלוּ אֶת כּוֹחַם, אֶת עוֹשְׂרָם שֶׁל בְּנֵי, וְהוּא לֹא יָדַע** - ולא נתנו אל ליבם לדעת על מה באו עליו הצרות. **גַּם שִׁיבָה זָרְקָה בּוֹ, וְהוּא לֹא יָדַע** - ואף שנחלשו כזקנים, לא נתנו אל ליבם לדעת על מה באו עליו הצרות.

י. **וְעַנָּה גְּאוֹן יִשְׂרָאֵל בְּפָנָיו** - תכנע גאוות ישראל לפניהם, (לפני עצמם. ר"ל, שיראו את השפלת

כבודם) **וְלֹא שָׁבוּ אֶל ה' אֱלֹהֵיהֶם, וְלֹא בִקְשׂוּהוּ בְּכָל זֹאת -** ועל אף כל זאת, לא שבו ולא בקשו את ה'.

יא. וַיְהִי אַפְרָיִם, פְּיוֹנָה פּוֹתָה אֵין לֵב - אפרים נדמו ליונה, המתפתה בקלות לאכול מן הזרעים המפוזרים ברשת - ונלכדת. **מִצְרַיִם קָרְאוּ, אֲשׁוּר הִלְכוּ -** למצרים קראו, ולאשור הלכו לבקש עזרה. (ובהליכה זו לעזרת הגויים - יכשלו ויילכדו)

יב. כַּאֲשֶׁר יִלְכוּ - לבקש את עזרת הגויים, **אַפְרוֹשׁ עֲלֵיהֶם רְשָׁתִי -** ללכדם ברעה, **פְּעוֹף הַשָּׁמַיִם אוֹרִידִם -** שיפלו מטה, כעוף שנופל עם הרשת שלכדה אותו, **אִיסָרִם, כְּשִׁמְעַע לְעֵדְתָם -** אביא עליהם יסורים, כפי שהשמעתי לעדת ישראל במדבר דברי התוכחות.

יג. אוֹי לָהֶם כִּי נִדְדוּ מִמֶּנִּי - אוי להם, על שנדדו ורחקו ממני, **שֵׁד לָהֶם כִּי פָשְׁעוּ בִּי -** השודד יבוא עליהם, כי פשעו ומרדו בי, **וְאֶנְכִי אֶפְדֶּם, וְהִמָּה דָּבְרוּ עָלַי כְּזָבִים -** ואני חשבתי לפדות אותם מצרותם, אך הם דברו על ה' דברי כזב וכחשו בהשגחתי, על כן לא אצילם.

יד. וְלֹא זָעְקוּ אֵלַי בְּלִבָּם, כִּי יִיָּלִילוּ עַל מִשְׁפְּבוֹתָם - ולא זועקים בליבם אל ה', כאשר מיללים במשכבם על צרותיהם, **עַל דָּגֶן וְתִירוֹשׁ יִתְגַּוְּרוּ -** מחוזק הרעב, היו מתאספים ממקום למקום לחפש דגן ותירוש, **יָסוּרוּ בִּי -** ואף על פי כן יסורו (ממני). (ולא נותנים אל ליבם שמה' בא הרעב)

טו. וְאֲנִי יִסְרַתִּי, חֲזַקְתִּי זְרוּעֹתָם - וכאשר קשרתי וחזקתי זרועותם כנגד אויביהם, **וְאֵלַי יִחְשְׁבוּ רַע -** עלי חשבו רעה, ולא הבינו שאני חזקתי אותם נגד האוייב.

טז. יָשׁוּבוּ, לֹא עַל - ישיבו את עצמם ללכת לדרך רעה, ולא אל ה', שהוא עליון על כל הארץ, (ואת כל צרותיהם תולים ביד המקרה) **הֵיוּ כְּקִשָּׁת רִמְיָה -** ודומים בכך, לקשת מקולקלת, המרמה את היורה ולא פוגעת במטרה, (כך ישראל, לא נותנים אל ליבם להבין, שהרעות מה' באות, ולא שבים אל ה') **יָפְלוּ בַחֲרֵב שָׁרֵיהֶם -** לכן, יפלו השרים בחרב, **מִזְעַם לְשׁוֹנִם -** מהכעס שמכעיסים את ה' בלשונם, כשמכחישים השגחת ה' בעולם, **זוּ לַעֲגִם בְּאָרְץ מִצְרַיִם -** וזה שירדו לבקש עזרה ממצרים, יהיה להם ללעג ובזיון.

פרק ח

א. אֶל חֶפֶץ שֹׁפֵר - (ה' אומר:) הושע, שים שופר על החיך (שקול השופר עובר מהגרון דרך החיך) להזהיר את ישראל מהרעה, פְּנֹשֶׁר עַל בַּיִת ה' - במהירות כנשר, יבוא האוייב על בית ה' להחריבו, יַעַן עֲבַרְוּ בְרִיתִי, וְעַל תּוֹרַתִי פִשְׁעוּ - וכל זה, מפני שעברו על ברית ה', ומרדו במצוות התורה.

ב. לִי יִזְעָקוּ, אֱלֹהֵי יִדְעֻנֶיךָ יִשְׂרָאֵל - כשתבוא על ישראל רעה, יזעקו אל ה' ויאמרו, אלקיננו! יודעים אנו אותך והושיענו.

ג. זָנַח יִשְׂרָאֵל טוֹב - אך ישראל, עזבו את ה' שהוא הטוב האמיתי, אוֹיֵב יִרְדְּפוּ - לכן, אויב ירדוף אותם.

ד. הֵם הַמְּלִיכֹ, וְלֹא מִמְּנִי - כשישראל המליכו מלכיהם, לא שאלו את פי ה', הַשִּׁירוּ, וְלֹא יִדְעֻתִי - וכשמינו שרים, ולא מדעתי, (שהיו רשעים, ומכשילים ומחטיאים אותם) כִּסְפָם וּזְהָבָם עָשׂוּ לָהֶם עֲצָבִים - מהכסף והזהב עשו ע"ז, (הפסילים נקראו עצבים, משום שאינם מועילים ומעציבים את העובדים) לְמַעַן יִכְרַת - והעצבים, הם הסיבה שיכרת מהם העושר ע"י האוייב.

ה. זָנַח עֲגֻלְךָ שִׁמְרוֹן - עזב ה' אתכם, בגלל העגל שהנחתם בבית אל (שהיו עובדים מלכי שמרון), חָרָה אַפִּי בָם - בעגל שעשיתם, ובשומרון, עַד מָתִי לֹא יִכְלוּ נִקְיִן - עד מתי לא יתנו אל ליבם, לנקות עצמם מהע"ז.

ו. כִּי מִיִּשְׂרָאֵל וְהוּא - כי מישראל נעשה העגל, (כי מישראל הוא - העגל) חָרַשׁ עָשָׂהוּ, וְלֹא אֱלֹהִים הוּא - אומן עשה את העגל, ואין בו כוח אלוקות, כִּי שִׁבְבִים יִהְיֶה עֲגֻל שִׁמְרוֹן - כי עגל שומרון יִכְתֹּשׁ, ויעשה לחתיכות קטנות,

ז. כִּי רוּחַ יִזְרְעוּ, וְסוּפָתָהּ יִקְצְרוּ - ישראל קצרו רוח סופה, מפני שרוח זרעו, (מה שזורעים - קוצרים. לכן ישראל שעבדו ע"ז, יקצרו הבל כמותה, דהיינו שלא יצליחו במעשיהם) קָמָה אֵין לוֹ - לא תצמח התבואה, להיות קמה, (קמה - שבולים עומדות ומוכנות לקצירה) צָמַח בְּלִי יַעֲשֶׂה קָמַח - ולא יעשו קמח מהצמח שזרעו, (שלא יצליחו במעשיהם) אוֹלֵי יַעֲשֶׂה, זָרִים יִבְלַעוּ - וגם אם תעשה התבואה קמה לעשות ממנה קמח, הזרים יקחו הכל.

ח. נִבְלַע יִשְׂרָאֵל - נשחת ישראל, (ע"י הגויים), עֲתָה הֵיוּ בְּגוֹיִם, כְּכֹלֵי אֵין חֶפֶץ בּוֹ - ישראל בזויים בעיני הגויים, ככלי, שאין בו חפץ ושימוש.

ט. כִּי הָמָּה - ישראל, עָלוּ אֲשׁוּר - לבקש את עזרתם, פָּרָא בּוֹדֵד לוֹ - כחמור בר

ההולך יחידי, בלי מנהיג, אֶפְרַיִם, הַתְּנוּ אֶהְבִּים - אפרים נתנו אתנן כזונה, למלך
אשור. (שיעזור להם)

י. גַם כִּי יִתְנוּ בְּגוּיִם - אף על פי שנתנו אתנן לגויים שיעזרו, עֵתָה אֶקְבָּצֶם - בבא
העת, אגאל אותם, וַיִּחְלוּ מַעֲט, מִמַּשָּׂא מִלֶּךְ שָׂרִים - ומעט חיל ורעדה יבוא
עליהם, מהמשא שיתנו עליהם מלכי ושרי העמים.

יא. כִּי הִרְבָּה אֶפְרַיִם, מִזְבַּחֹת לַחֲטָא, הָיוּ לוֹ מִזְבַּחֹת לַחֲטָא - וחיל זה שיבוא
עליהם, יהיה מפני שהרבו לחטוא ולעשות מזבחות לע"ז.

יב. אֶכְתֹּב לוֹ רִבֵּי תוֹרֹתַי - ריבוי הוראות ותוכחות הנביאים, שאני שולח לו תמיד,
(מפני שרבים השליחים שאני שולח, נחשבים התוכחות כאילו כתובות לפניו) כִּמּוֹ זֶר נְחֻשְׁבוּ - נחשבים
בעיניהם כדיבורים של אדם זר, ואינם שומעים.

יג. זָבַחֵי הַבְּהֵבִי - זבחייהם הנשרפים לפני, יִזְבְּחוּ בְּשׂוֹר וַיֹּאכְלוּ, ה' לא רָצָם -
שישחטו את הבשר לעצמם ויאכלו בשר (כאילו כתוב "וזבחו בשר ויאכלו"), שהרי אינם לרצון
לפני, עֵתָה - בעוד זמן קצר, יִזְכָּר עֲוֹנֵם וַיִּפְקֹד חַטֹּאתֵם, הַמָּה מִצְרִים יָשׁוּבוּ -
יזכור להענישם על חטאתם, וישוּבוּ למצרים. (בזמן יוחנן בן קרח)

יד. וַיִּשְׁפַּח יִשְׂרָאֵל אֶת עֵשְׂהוּ, וַיִּבֶן הַיְכָלוֹת - שכח ישראל את ה' שעשהו לעם, ובנה
ארמונות לע"ז, וַיְהוּדָה, הִרְבָּה עֲרִים בְּצִרוֹת - ויהודה הרבו ערים בצורות להגן
מהאוייב, (ולא בטחו בה') וְשִׁלַּחְתִּי אֶשׁ בְּעָרְיוֹ - של יהודה, וְאָכְלָה אֶרְמֹנֶיהָ - והאש
תאכל את ארמונות הע"ז שבנו.

פרק ט

א. אֵל תִּשְׁמַח יִשְׂרָאֵל אֶל גִּיל, כְּעַמִּים - אין ראוי לכם לשמוח ולגיל כמו העמים,
כִּי זִנִּיתָ מַעַל אֶל־הַיָּד - מפני שזניתם מעל ה', אֶהְבֵּת אֶתְנֹן, עַל כָּל גְּרִנוֹת דָּגָן - כזונה
האוהבת לקבל אתנן דגן מן הגורן, הלכתם לבקש את עזרת הגויים.

ב. גֵּרֹן וַיִּקֶּב לֹא יָרַעַם - לכן, תבואה שבגורן ויין שביקב, לא תהיה להם למרעה,
למאכל, וְתִירוֹשׁ יִכְחַשׁ בָּהּ - התירוש "ישקר" לישראל, ולא יוציאו יין מהגפן,

ג. לֹא יִשְׁבוּ בְּאֶרֶץ ה' - כי יגלו, וְשָׁב אֶפְרַיִם מִצְרַיִם - ישיבו את עצמם לנוס
למצרים, וּבְאֲשׁוֹר טָמְא יֹאכְלוּ - ובגלות אשור יאכלו מאכלים טמאים.

ד. לֹא יִסְכּוּ לְה' יִינן, וְלֹא יַעֲרְבוּ לוֹ - לשם מה ינסכו לפני ה' יין, הלא אינו לרצון לפניו, ואינו ערב לו, (שהלא עוברים על מצוותיו) זְבַחֵיהֶם, כְּלַחֵם אוֹנִים לָהֶם - זבחייהם נחשבים כמאכל של אונן, (אבל), שמאכלו נטמא ממנו, כָּל אֲכָלֵיו יִטְמָאוּ - כל מי שאוכל ממאכל האונן - נטמא, כך כל זבחייהם - כטמאים לפני, כִּי לַחֲמֵם לִנְפֹשָׁם, לֹא יָבוֹא בֵּית ה' - הקרבן שמביאים לכפרת נפשם, אין ראוי שיבוא בבית ה'. (מפני שאינם מטיבים את דרכם)

ה. מֵה תַעֲשׂוּ לַיּוֹם מוֹעֵד - ומה תעשו, ביום המיועד לפורענות שתבוא עליכם, וְלַיּוֹם חַג ה' - שהוא היום, שה' יהרוג בכם. (ההריגה היא כמו זבח שמקריבים ביום חג)

ו. כִּי הִנֵּה הֵלְכוּ, מִשָׁד - כי הנה הלכו מארצם מפני השודד שבא עליהם, (ניני

מִצְרַיִם תִּקְבְּצֵם, מִן תִּקְבְּרֵם - במצרים יתקבצו, ובעיר מוֹף (מוֹף הִיא נוֹף) ימותו ויקברו, מִחֲמַד לְכַסְפָּם - בתי אוצרות כספם שהיו חומדים, קִמּוֹשׁ יִירָשׁוּם, חוֹחַ בְּאֲהֲלֵיהֶם - יִרְשׁוּ קִימוֹשׁ וְחוֹחַ (מִיָּנִי קוֹצִים), מפני שיהיו שממה.

ז. בָּאוּ יָמֵי הַפְּקֻדָּה, בָּאוּ יָמֵי הַשְּׁלֵם - באו הימים, שה' יפקוד ויזכור לשלם להם כפעלם הרע, יִדְעוּ יִשְׂרָאֵל, אֲוִיל הַנְּבִיא מְשַׁע אִישׁ הָרוּחַ - אז ידעו ישראל, שאוילים היו נביאי השקר, ומשוגע היה האיש שחשבו שיש בו רוח אלוקים, והבטיחו להם טובות, עַל רֵב עֹנֵךְ, וְרָבָה מִשְׁטָמָה - ובגלל רוב עוונותיכם, רבה השנאה השמורה עליכם אצל ה'.

ח. צַפָּה אֶפְרַיִם עִם אֱלֹהֵי - צופה (נביא שקר) יש לאפרים עם העי"ז שלו, נְבִיא פַח יְקוֹשׁ עַל כָּל דְּרָכָיו - ונביא שקר זה, דומה לפח ומוקש לישראל, (שמכשיל אותם בדרכיהם) מִשְׁטָמָה, בְּבֵית אֱלֹהֵיו - ולכן בבית ה', יש לישראל - משטמה, (שנאה) מאת ה'.

ט. הָעֲמִיקוּ שַׁחְתּוֹ כִּימֵי הַגְּבֵעָה - העמיקו להשחית את דרכם, כמו בימי פלגש בגבעה, יִזְכּוֹר עֲוֹנֵם יְפָקוֹד חֲטָאתֵם - ולכן, יזכור להענישם על רעתם.

י. כַּעֲנַבִּים בַּמִּדְבָּר, מִצְאֵתִי יִשְׂרָאֵל - ישראל חביבים היו על ה', כגפן שמוצא אדם במדבר, כְּכַפּוּרָה בְּתַאֲנָה - כחביבות שיש לאדם, בתאנה היוצאת ראשונה, בְּרֵאשִׁיתָהּ - בתחילת בישול התאנים, רֵאשִׁיתִי אֲבוֹתֵיכֶם - ראיתי בחביבות את אבותיכם, הִמָּה בָּאוּ בַעַל פְּעוֹר - אך כשהם באו לעבוד לבעל פעור, וַיִּנְזְרוּ לְבַשְׂת -

⁷ כמו: " וַיִּשְׁטֵם עֲשׂוֹ אֶת יַעֲקֹב..."; בראשית כז' מא'.

והפרישו עצמם לע"ז, המביישת את עובדיה, ויהיו שקוצים, פֶּאֶהְבִּם - היו משוקצים ומתועבים לפני, כפי השיעור שאהבתי אותם בתחילה.

יא. אֶפְרַיִם, כְּעוֹף יִתְעוֹפֵף כְּבוֹדָם - כבודם של אפרים, יתעופף כעוף הפורח, והכוונה שימעטו בניהם) מְלֻדָּה וּמִבְטָן וּמִהַרְיוֹן - או שימותו בלידה, או בעודם בבטן אימם, או שלא יהיו כלל בהריון.

יב. כִּי אִם יִגְדְּלוּ אֶת בְּנֵיהֶם, וְשִׁפְלִיתִים מֵאֲדָם - ואף אם יזכו לגדל את בניהם, ימותו בניהם ויהיו שכולים, כִּי גַם אוֹי לָהֶם - אוי יהיה להם בכל מעשיהם, בְּשׂוֹרֵי מֶהֶם - כשאסור מהם.

יג. אֶפְרַיִם, כְּאִשׁוֹר רְאִיתִי לְצוֹר שֶׁתּוֹלָה בְּנֹנָה - אפרים ישב בשלווה, כְּצוֹר שֶׁהִיתָה שתולה במקומה בונה טוב, וְאֶפְרַיִם, לְהוֹצִיא אֶל הַרְג בְּנָיו - ומתוך טובה זו, הוציא אפרים את בניו להריגה בעבודת המולך.

יד. תֵּן לָהֶם ה' - תן להם כעת, בעודם קטנים, (שלא יהיה צערם גדול כל כך) מֶה תִּתֶּן - את העונש הראוי להם. תֵּן לָהֶם רָחֵם מְשֻׁפֵּל - תן להם את ענשם, בזמן שהם בְּרַחֵם אִימָם, (שכבר שם ימותו ויעשו את הוריהם שכולים), וְשִׁדְיִים צִמְקִים - ואם יִלְדוּ, שיצַמְקוּ שְׁדֵי אִמָּם, וימותו ברעב בעודם קטנים.

טו. כָּל רַעְתָּם בְּגִלְגָּל - כל הרעות שעשו (בע"ז) היו בגלגל, כִּי שָׁם שִׁנְאַתִּים - כי שם גרמו בע"ז שעבדו, שאשנא אותם, עַל רַע מַעֲלֵיָהֶם, מִבֵּיתִי אֲגַרְשֶׁם - ומפני רוע מעשיהם, מבית ה' אגרש אותם ואחריבו, לֹא אוֹסֵף אֲהַבְתָּם - לאהוב אותם, כָּל שְׂרֵיָהֶם סוֹרְרִים - מפני השרים, שסרים מדרך טובה.

טז. הִפָּה אֶפְרַיִם - בצרות רבות, שְׂרָשָׁם יָבֵשׁ, פְּרִי בַל יַעֲשׂוּן - והם כשורש יבש של עץ, שלא יוכל להצמיח פירות, גַּם כִּי יִלְדוּן, וְהִמְתִּי מִחֲמַדֵּי בְטָנָם - ואפילו אם ילדו, אמית את בניהם הנחמדים.

יז. יִמָּאֵס אֶלְהִי, כִּי לֹא שָׁמְעוּ לוֹ - ימאס אותם ה' אלוקי, כי לא שמעו בקולו, וְיִהְיוּ נֹדְדִים בְּגוֹיִם - ויגלו לנדוד בין הגויים.

פרק י

א. **גִּפְן בּוֹקֵק יִשְׁרָאֵל** - ישראל נמשלו לגפן ריקה מכל רטיבות ולחלוחית, כל טובה,⁸ **פְּרֵי יִשְׁנָה לוֹ** - וכי ראוי שיתן וישים לו ה' פרי!! **כָּרֵב לַפְּרִיזוֹ** - הלא, כשהשפעתי עליהם רוב טובה, **הִרְבָּה לַמַּזְבְּחוֹת** - הירבו להקריב במזבחות לע"ז, **כְּטוֹב לְאַרְצוֹ** - וכשהטבתי לו בארצו, **הִיטִיבוּ מַצְבּוֹת** - חיזקו ופיארו את המצבות לע"ז.

ב. **חֶלֶק לֶפֶס** - ליבם נחלק מעם ה', ופנה לע"ז, **עֵתָה יִאֲשָׁמוּ** - עתה, יהיו לשממה⁹, **הוּא יַעֲרֵף מַזְבְּחוֹתֵם** - וזה שחלק ליבם מעם ה', הוא הדבר שגרם שיהרסו מזבחותם, **יִשְׁדָּד מַצְבּוֹתֵם** - וישדדו האוייבים את מצבותם.

ג. **כִּי עֵתָה יֵאָמְרוּ** - ועתה, כשיבוא האוייב יאמרו: **אֵין מֶלֶךְ לָנוּ** - אין לנו מלך שיצילנו, **כִּי לֹא יִרְאֵנוּ אֶת ה'**, **וְהַמֶּלֶךְ מִה יַעֲשֶׂה לָנוּ** - ורעה זו באה עלינו, כי לא יראנו מה', והמלך, כיצד יוכל להצילנו.

ד. **דָּבְרוּ דְבָרִים** - נגד ה', **אֱלוֹת שָׁוְא** - נשבעו לשקר, **כְּרַת בְּרִית** - כרתו ברית לע"ז, **וּפְרַח כְּרֵאשׁ מִשְׁפָּט, עַל תִּלְמֵי שָׁדִי** - יפרח עליהם משפט של פורענות, כעשב המר הפורח בערוגות השדה.

ה. **לְעֵגְלוֹת בַּיִת אֲנֹן** - בעבור עגלי הזהב שבבית אל¹⁰, שנלקחו בשבי, **יְגוּרוּ שְׂכָן שְׁמֵרוֹן** - יבוא פחד לשוכנים בשומרון, (שיאמרו: אם לא הגן על עצמו, כיצד יגן עלינו ?) **כִּי אָבֵל עָלְיוּ עֲמוֹ** - יתאבלו עם ישראל על העגל שנשבה, **וּכְמָרְיוֹ** - והכמרים גם הם יתאבלו, **עָלְיוּ יְגִילוּ** - על העגל, שעליו היו תמיד שמחים, **עַל כְּבוֹדוֹ, כִּי גָלָה מִמֶּנּוּ** - יתאבלו על כבודו (של העגל) שגלה ממנו, כשנלקח בשבי האוייב.

ו. **גַּם אוֹתוֹ** - את עגל הזהב, שהיה בבית אל, **לְאֲשׁוּר יוֹבֵל, מִנְחָה לְמֶלֶךְ זָרָב** - יובילו כמנחה לסנחריב מלך אשור, **בְּשָׁנָה אֲפָרִים יִקַּח** - אפרים יקח עמו בושה, **וַיְבוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מֵעֲצָתוֹ** - שיתבייש על העיצה, לעשות העגלים.

ז. **נִדְמָה שְׁמֵרוֹן מְלָכָה** - יכרת מלך שומרון ממלכותו, **כְּקַצֵּף עַל פְּנֵי מַיִם** - כמו הקצף הצף על פני המים, שכלה במהרה.

⁸ כמו: " בוקה ומבוקה ומבלקה..."; נחום ב' יא'.

⁹ כמו: " תֵּאֶשֶׁם שְׁמֵרוֹן כִּי מִרְתָּה בְּאַלְקִיָּה..."; לקמן יד' א'.

¹⁰ קורא לבית אל - בית און, כדרך גנאי.

ח. וְנִשְׁמְדוּ בְּמֹת אֲנֹן, חֲטָאת יִשְׂרָאֵל - הבמות שבבית אל, שהיו חטאת לישראל -
יִשְׁמְדוּ, קוֹץ וְדַרְדַּר יַעֲלֶה עַל מִזְבְּחֹתֵם - על חורבן המזבחות, יעלה קוץ ודרדר,
וְאָמְרוּ לְהָרִים כְּסוּנוֹ, וְלִגְבְּעוֹת נָפְלוּ עָלֵינוּ - ומרוב בושה, יאמרו להרים ולגבעות
שיפלו ויכסו אותם.

ט. מִימֵי הַגְּבֻעָה, חֲטָאת יִשְׂרָאֵל - מימי פלגש בגבעה, החזיקו ישראל בחטאי ע"ז,
שֵׁם עֲמָדוֹ - שם בגבעה, עמדו להלחם עם בני בנימין, לֹא תִשְׁיַגְּם בְּגֻבְעָה מִלְחָמָה
עַל בְּנֵי עֲלֶה - ומפני הע"ז שעבדו, לא יצליחו בתחילה במלחמתם עם בני בנימין
שעשו עֲלֶה ופִשַׁע, (פסל מיכה)

י. בְּאֹתֵי וְאֶסְרִם - ברצוני אקשור אותם בעול העמים, וְאֶסְפוּ עֲלֵיהֶם עַמִּים -
יאספו עליהם עמים, בְּאֶסְרִם לִשְׁתֵּי עוֹנֵתֵם - ויקשרו העמים את ישראל במוסרות
לשתי מענות מחרשה (מענה מחרישה הוא התלם, השורה, שעל השור לחרוש, וכשיקשור את השור לחרוש בשתי
מענות, תכבד עבודת השור), דהיינו, אביא עליהם רעה גדולה וכפולה.

יא. וְאֶפְרַיִם עֲגָלָה מְלֻמְדָה - למדתי (הרגלתי) את אפרים לסבול עול מצוות, כעגלה
שהרגילו אותה לחרוש בשדה, אֶהְבֵּתִי לְדוֹשׁ - אך היא (העגלה) אוהבת רק את
עבודת הדישה, (שתוך כדי דיש, יכולה לאכול. נמשל: שרועים רק לקבל השכר מבלי לשאת בעול המצוות) וְאֶנִּי
עֲבַרְתִּי עַל טוֹב צְוֹאָרָה - ואני העברתי ידי על צווארה, וראיתי שטוב ושמן הוא,
ומסוגל לקבל העול, (עול תורה). אֶרְכִּיב אֶפְרַיִם, יַחְרוֹשׁ יְהוּדָה - לכן הרכבתי העול על
אפרים, וגם על יהודה שיחרוש, יִשְׁדָּד לוֹ יַעֲקֹב - ויכתשו בניי גושי האדמה,
לכסות בהם את הזרעים.

יב. זָרְעוּ לָכֶם לְצִדְקָה - זרעו בניי, צדקות איש לרעהו, קִצְרוּ לְפִי חֶסֶד - ואז,
תקצרו רוב חסד שאשפיע עליכם. נִירוּ לָכֶם נִיר - אחר שתקצרו, שובו לחרוש עוד
(נייר - חרישה) ולזרוע צדקות, (הוסיפו במעשים טובים) וַעֲתַלְדוּשׁ אֶת ה' - ובכל זמן וזמן,
בקשו לדעת את דרך ה', עַד יָבֹוא, וַיֹּרֶה צֶדֶק לָכֶם - עד שיבוא ה', וישליך עליכם
צדקות רבות.

יג. חֲרַשְׁתֶּם רָשָׁע, עוֹלָתָה קִצְרַתֶּם - אך אתם, חרשתם וזרעתם רשע, ולכן תקצרו
עֹל וּשְׁקָר, (שאגמול עמכם רעות), אֶכְלֹתֶם פְּרֵי כַחֲשׁ - ופרי כחש ושקר (פרי רע) תאכלו,
(שאעניש אתכם ברעה), כִּי בְּטַחַת בְּדַרְכָּךְ - הרעה, בְּרַב גְּבוּרֶיךָ - ובגבורים הרבים שהיו
לך - בְּטַחַת.

יד. וְקִאִם שְׁאוֹן בְּעַמְּךָ - יקום בעמך, שאון, רעש האוייב כשיבוא עליך, וְכָל מִבְצָרֶיךָ, יוֹשֵׁד - וכל המבצרים שבנית, ישדוד האוייב, כְּשֵׁד שְׁלֹמֹן בֵּית אֲרָבָאֵל, בְּיוֹם מְלַחְמָה - כמו ששדד שלמון (שם איש) את בית ארבאל ביום שנלחם עימם, אִם עַל בְּנֵים רְטֹשָׁה - וביקע את בטנם של האמהות והבנים.

טו. כִּכָּה עֲשֵׂה לָכֵם בֵּית אֵל - וכל זה נגרם לכם מפני העגל שעבדתם בבית אל, מִפְּנֵי רַעַת רַעַתְכֶם - ומפני הרעה הגדולה שבכל רעותיכם, (עגלי הזהב שבבית אל), בְּשֹׁחַר, נְדָמָה נְדָמָה מְלֶךְ יִשְׂרָאֵל - וכבר בתחילת מלכותו של הושע בן אלה - נכרתה מלכותו.

פרק יא

א. כִּי נָעַר יִשְׂרָאֵל וְאַהֲבָהוּ - כי עוד שהיו ישראל כנער, (בתחילת היותם לעם) - אהבתו אותם, וּמִמְצָרִים קָרָאתִי לְבָנֵי - ועוד כשהיו במצרים קראתי להם: בני.

ב. קָרָא לָהֶם - קראו להם הנביאים לשוב אל ה', כִּן - כנגד קריאתם של הנביאים, הִלְכוּ מִפְּנֵיהֶם - הלכו בניי מפניהם ופנו לע"ז, לְבַעֲלִים יִזְבְּחוּ, וְלַפְסִלִים יִקְטְרוּ:

ג. וְאַנְכִי תִרְגַּלְתִּי לְאַפְרִיִם, קָחֶם עַל זְרוּעֹתַי - ואני הרגלתי את אפרים, שהאומן יקח אותם על זרועותיו ברחמים, (האומן הוא משה רבנו, שהנהיג את ישראל בנחת) וְלֹא יִדְעוּ, כִּי רַפְּאֵתִים - ואינם שמים אל ליבם, שאני הוא שרפאתי והצלתי אותם מהצרות.

ד. בְּחִבְלֵי אָדָם אֲמַשְׁכֶּם, בְּעִבְתוֹת אֲהַבֶּה - משכתי את ישראל אלי, בחבלים רכים שמושך בהם אדם את בנו, וְאַהֲיָה לָהֶם, כְּמִרְיָמִי עַל עַל לְחִיָּהֶם - הנהגתי אותם ברחמים, כמו החורש המרחם על הבהמה, ומרים מעל לחייה את העול, להקל ממנה המשא, וְאַט אֵלָיו, אוֹכִיל - הטיתי להם את האוכל עד פיהם, (נמשל: שה' הנהיג אותם ברחמים ודאג לכל צרכם)

ה. לֹא יָשׁוּב אֵל אֶרֶץ מִצְרַיִם - לא היו צריכים לשוב אל ארץ מצרים, (שהלא כבר אמרתי: לא תוסיפון לשוב בדרך הזה עוד) וְאַשׁוּר הוּא מְלֶכּוֹ - ועל כורחס, נאלצו לתת מס למלך אשור, כִּי מֵאַנֹּן לָשׁוּב - וכל זה, מפני שסרבו לשוב אלי. שאם היו שבים אלי, לא היו צריכים לבקש את עזרת המצרים, ולא היו נותנים מס לאשור)

ו. וְחִלָּה חָרַב בְּעַרְוִי - תחול (תימול ותנוח עליהם) החרב בערי ישראל, וְכִלְתָּה בְּדִוִי וְאַכְלָה

- החרב, תאכל ותכלה את גיבוריו, **ממעצותיהם** - מפני העיצות, שיעצו לבקש את עזרת הגויים, ולא לפנות אל ה'.

ז. **ועמי תלואים למשובתי** - ועמי, תלויים ומסופקים אם לשוב אלי אם לאו, **ואל על יקראהו** - הנביאים קוראים להם לשוב אל על, אל ה' שהוא עליון על כל הארץ, **יחד לא ירומם** - וכולם יחד, אין בהם מי שמרומם ומגדל בליבו את ה'.

ח. **אין אתנך אפרים** - אך ברוב רחמי, אך אוכל לתת אותך אפרים, ביד האוייב, **אמנך ישראל** - למסור אותך ביד האוייב, **אין אתנך אדמה, אשימן כעבאים** - אך אתן אותך להפוך אותך כערים אדמה וצבויים, (שנהפכו במהפכת סדום) **נהפך עלי לבי** - ברוב רחמים עליך, **יחד נכמרו נחומי** - כל רחמי יחד מתחממות ומתעוררות, מלהביא עליכם הרעה, ולרחם עליכם.

ט. **לא אעשה חרון אפי, לא אשוב לשחת אפרים** - לא אעשה כפי חרון האף שבי, ולא אשוב להשחית את ישראל, **פי אל אנכי** - וכבר הבטחתי: "לא מאסתים ולא געלתים לכלותם..." **ולא איש** - ובידי לרחם ביותר, **בקרבך קדוש, ולא אבוא בעיר** - וכבר הבטחתי שבקרבך אשרה את קדושת שכינתי, ולא בעיר אחרת.

י. **אחרי ה' ילכו** - בבא עת הגאולה, **כאריה ישאג** - כמו שכל החיות מתאספת לקול שאגת האריה, כך יתאספו כל ישראל לקול שאגת ה' בעת הגאולה, **פי הוא ישאג, ויחרדו בנים מים** - בזמן שאגת ה', ימהרו לשוב ארצה בניי שמעבר לים.

יא. **יחרדו כצפור ממצרים, וכיונה מארץ אשור** - ימהרו לשוב ממצרים ומאשור, כציפור ויונה הממהרים לעוף, **והושבתים על בתיהם נאם ה'** - וישבו בבטחה בבתיהם.

פרק יב

א. **סבבני בכחש אפרים, ובמרמה בית ישראל** - ישראל, היו סובבים אותי ברמאות כאילו שבים אלי, אך ליבם בל עימם, **ויהודה עד רד, עם אל** - אך מלכות יהודה, עוד מושלת בעם על פי ה', **ועם קדושים נאמן** - ומושלים בעם, מתוך נאמנות לאלוקים קדושים (לה').

ב. **אפרים רעה רוח** - אפרים רועה את הרוח, את העיז שהיא הבל, **ורדף קדים** - את רוח קדים, (עוסק כל היום בהבל העיז) **כל היום, קזב ושיד ירבה** - כל היום, מרבה

לשקר ולשדוד, וברית עם אשור יכרתו, ושמן למצרים יוכל - עושה ברית עם אשור, ומוביל למצרים שמן, כדי שיעזרו להם מאוייביהם.

ג. וריב לה' עם יהודה - אחר שגם יהודה חטאו, יריב איתם ה', ולפקד על יעקב כדרךכו, כמעלליו ישיב לו - לזכור להענישים, על דרכיהם ומעשיהם הרעים.

ד. בפטון, יעקב את אחיו - הלא עוד בבטן רבקה, אחז יעקב בעקב עשיו, (שהוא פלא, שעובר יתפוס בכוח בעקב אחיו שיצא מבטן אימו) לאות, שיעקב ישלוט בעשיו, ומדוע ילכו לבקש את עזרת הגויים, ובאוננו, שרה את אלהים - ובכוחו של יעקב נלחם עם שרו של עשיו - ונהיה שר עליו וניצחו. לאות לבניו, שלא תשלוט בהם שום בריה כשיעשו רצון ה'.

ה. וישר אל מלאך, ויכל - נהיה שר על המלאך - וניצח אותו, בכה ויתחנן לו - בכה המלאך והתחנן ליעקב שישלחו, בית אל ומצאנו, ושם ידבר עמנו - גם בבית אל מצא ודיבר וברך את יעקב. (ומדוע א"כ לא תבטחו בה', ותלכו לבקש עזרה ממצרים ומאשור)

ו. וה' אלהי הצבאות - והלא ה' שולט בכל הצבאות, (צבא השמים וצבא הארץ), ה' זכרו - ושם ה' נזכר כאדון הכל, ומדוע לא תבטחו בו !?

ז. ואתה באלהיך תשוב - ואתה, אל ה' אלוקיך תשוב, חסד ומשפט שמר, וקוה אל אלהיך תמיד - שמור לעשות חסד ומשפט צדק, ותקוה תמיד לישועת ה'.

ח. פנעו בידו מאזני מרמה - אך אתה, כסוחר שבידו מאזני מרמה, לעשק אהב - לעשוק ולגזול אוהב.

ט. ויאמר אפרים אך עשרתי, מצאתי און לי - כל עושרי, בזכות כוחי הוא בא¹¹, כל יגיעי לא ומצאו לי עון אשר חטא - ועוד יאמר ברשעו: כל עושרי שיגעתי עליו, לא ימצא בו כל עוון וחטא.

י. ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים - אני ה' שהוצאתי אתכם ממצרים, והשגחתי עליכם בדרך, עד אושיבך באהלים פימי מועד - עוד יבוא זמן שתצא מהגלות ואושיב אותך באהלים ואדאג לכל צרכיכם, כימים אשר יצאתם ממצרים.

יא. ודברתי על הנביאים, ואנכי חזון הרביתי - דברתי אליכם הרבה דברי חזון,

¹¹ כמו: "...כחי ועצם נדי עשה לי את החיל הזה"; דברים ח' יז.

ע"י הנביאים ששלחתי להוכיח אתכם, וּבִיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמָּה - דימו עבורכם, משלים רבים כדי שיתקבלו על לבכם.

יב. אִם גִּלְעָד אֲנִי - אם בא על גלעד שבר ורעה, אֲךְ שְׂוֹא הָיִי - אין זה כי אם מפני ששְׂוֹא (ע"ז) היו עובדים, בַּגִּלְגָל שְׁוֹרִים זָבָחוּ - בגלגל, זבחו שְׁוֹרִים לע"ז,

גם מִזְבְּחוֹתֵם, פְּגָלִים עַל תַּלְמֵי שְׂדֵי - גם מזבחותם שבנו לע"ז, היו רבים, כגלי האבנים שבתלמי השדה (שורות החרישה שבשדה).

יג. וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שְׂדֵה אָרֶם - ברח יעקב אבינו לארם, מפני עשיו אחיו, וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה - עבד אצל לבן בעבור רחל, וּבְאִשָּׁה שְׂמֹר - ובעבורה שמר על צאן

לבן. (ר"ל, שבעוני גדול הגיע יעקב אביכם ללבן, ויצא ברכוש גדול, ואיך תאמרו: "אך עֲשֵׂתִי, מִצְּאֵתִי אוֹן לִי...")

יד. וּבְנִבְיַא הָעֵלֶה ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, וּבְנִבְיַא נִשְׂמֹר - ע"י משה הנביא העלה ה' את ישראל ממצרים ושמר עליו בדרך, ואיך תכחשו בהשגחת ה', ותכעיסו אותו

בע"ז !!

טו. הַכְּעִיס אֶפְרַיִם תַּמְרוּרִים - הכעיס אפרים את ה', בכעס רע וזר, וְדַמְיוּ עָלָיו יְטוֹשׁ - דם הנקיים ששפכו אפרים, כאילו יתפשט עליהם לנקום בהם, וְחִרְפָּתוֹ,

יְשִׁיב לוֹ אֲדָנָיו - ואת החרפה שחרף כלפי ה', ישיב לו ה' גמולו בראשו.

פרק יג

א. כְּדַבֵּר אֶפְרַיִם רְתֵת - בתחילה, קודם שחטא, היה אוהז בעמים רתת ורעדה משמעו של אפרים, נִשְׂא הוּא בְּיִשְׂרָאֵל - שהיה אפרים מנושא ומרומם בישראל, וַיִּאֲשֶׁם בְּפַעַל, וַיִּמַּת - אך כיון שחטא והיה אשם בעבודת הבעל - נחשב כמת.

ב. וַעֲתָה יוֹסִפוּ לַחֲטֹא - ועד עתה (אחר מלכות ירבעם בן נבט, והעגלים שעשה) מוסיפים לחטוא, וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מִסַּכָּה מִכִּסְפֵּם כְּתִבּוּנִים עֲצָבִים - עשו להם מכספם, תבנית של ע"ז.

מַעֲשֵׂה חַרְשִׁים פְּלֵה - הפסלים כולם, מעשה אומן הם, לָהֶם - לעובדי הע"ז,

הֵם אִמְרִים - יאמרו כהני הע"ז: זָבַחְתִּי אָדָם, עֲגָלִים יִשְׁקֹון - אדם הזובח לע"ז, ינשק בפיו את העגלים ובכך יזכה לשכר רב.

ג. לָכֵן יִהְיוּ - עובדי הע"ז, פַּעֲנֵן בְּקָר - יכלו מן העולם, כענן בוקר שהולך ונעלם במהרה, וְכִסְלֵ, מִשְׁפִּים הֵלֶךְ - וכמו הטל שנעלם בחום היום, כְּמַץ, יִסְעֵר מִגְרֹן -

וכמו המוץ שרוח סערה תעיף אותו מהגורן, ויִכְעֶשֶׁן מֵאַרְבֶּה - וכמו עשן היוצא מהארובה ונעלם.

ד. וְאֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ מֵאַרְץ מִצְרַיִם - ואני ה', אלוקיך שהוצאתיך מארץ מצרים, ואלהים זולתי, לא תִדַע - ולא היה לך לדעת - אלוקים אחרים, ומוֹשִׁיעַ אֵין בְּלִתי - שהלא אין מלבדי אלוקים שיושיע אותך.

ה. אֲנִי יוֹדְעִתִּיךָ בַּמִּדְבָּר - אני ה', שידעתי לתת לך את כל צרכיך במדבר, בְּאַרְץ תְּלַאבוֹת - בארץ מדבר. (תלאבות - מקום שמתאווים בו לכל טובה)

ו. כִּמְרַעֲיֶתֶם וַיִּשְׁבְּעוּ - כאשר באו למקום מרעה, לא"י, שבעו ברוב טובה, שִׁבְעוּ וַיִּיָּדָם לָבֶס, עַל כֵּן שְׂכַחְנוּנִי - וכאשר שבעו, גבה ליבם ושכחו את ה'.

ז. וְאֵהִי לָהֶם - אהיה לישראל, כְּמֹו שְׁחַל - כאריה הטורף טרף, כְּנֹמֵר, עַל דָּרְךָ אֲשׁוּר - וכמו נמר המביט בדרך, לטרוף טרף. (אשור, כמו: "אשורנו ולא עתה...", "בשרירות ליבם" וכדו')

ח. אֶפְגֹּשֶׁם כְּדָב שְׂפוּל - כשאפגוש בהם להענישם, אהיה כמו דוב השכול מבניו, (שאכזרי הוא ביותר) וְאֶקְרַע סָגוֹר לָבֶס - ובמר נפשו על בניו, קורע מטרפו את הגוף עד הלב הסגור תחת החזה, וְאֶכְלֶם שֵׁם כְּלָבִיא - ואוכל אותם שם, כאריה האוכל במקום שטורף, חֵית הַשָּׂדֶה, תִּבְקַעֶם - וְחַיַּת הַשָּׂדֶה, תִּבְקַע אֶת גּוֹפֶם.

ט. שְׂחַתְךָ יִשְׂרָאֵל - מעשיך הרעים, חיבלו והשחיתו אותך ישראל, כִּי בִי בַעֲזָרְךָ - כי בה' שעוזר לך - מרדת.

י. אֵהִי מַלְכְּךָ אֶפּוֹא - אנה, היכן מלכך, וַיּוֹשִׁיעֲךָ, בְּכָל עֲרִיךָ - ויושיע אותך, בכל הערים שבא עליהם האוייב, וַיִּשְׁפֹּטֶיךָ אֲשׁוּר אִמְרַתְךָ, תִּנְהָ לִי מֶלֶךְ וְשָׂרִים - והשופטים שבקשת מהם למנות לך מלך ושרים, היכן הם שיושיעו אותך מאוייביך.

יא. אֶתָּן לְךָ מֶלֶךְ בְּאַפִּי - באפי, בכעסי נתתי לך מלך ע"פ בקשתך, וְאֶקַּח בְּעִבְרַתִּי - ובכעסי אקח אותו ממך. (י"א, על שאול שמת במלחמה, וי"א נתתי - את שאול, ואקח - את צדקיהו שהיה המלך האחרון, וי"א במלכי ישראל: ירבעם והושע בן אלה)

יב. צָרוּר עֲוֹן אֶפְרַיִם - קשור ושמור בליבי עוון אפרים, צְפוּנָה חֲטָאתוֹ - וטמונה בליבי חטאתו להענישו.

יג. חֲבִלֵי יוֹלְדָה יִבְאוּ לוֹ - צרות קשות, כתבלי היולדת - יבואו עליך, הוא בן לא חכם - להטיב את דרכך, כי עת לא יעמד במשבר בנים - כי בעת שיבואו עליו הרעות, כיוולדת הסובלת את צירי הלידה על המשבר, לא יוכל לעמוד בתוקף הצרות.

יד. מִיַּד שְׂאוֹל אֶפְדִּים, מִמָּוֶת אֲנֹאֵלֶם - אם היו חכמים ומטיבים דרכם, הייתי מציל וגואל אותם ממות ומהשואל, אֵהִי דְבָרֶיךָ מוֹת - אך כשמרשיעים, אהיה מדבר עליך שתמות, אֵהִי קִטְבְּךָ, שְׂאוֹל - אהיה כורת אותך - לשואל, לקבר, נחם, יִסְתֵּר מַעֲיָנִי - הנוחם, יסתר מעיני. (שלא אתחרט, על הרעה שתבוא עליך).

טו. כִּי הוּא בֶן אֲחִים יִפְרִיא - אפרים גדל והיה הפרי הטוב שבין השבטים, (כברכתו של יעקב: "ואולם אחיו הקטן...וזרעו יהיה מלא הגויים") - בוא קדים רוח ה' ממדבר עלה - אך אחר שחטא, רוח מדברית הבאה מצד מזרח, עולה מאת ה' על אפרים, וַיְבוֹשׁ מְקוֹרוֹ - מקור המעיין של אפרים ייבש, וַיִּחְרַב מַעֲיָנוֹ - ויתבשו מי המעיין, (שיבד מגדולתו) הוא - מלך אשור, יִשְׁסֶה - יבוזו, אוצר פל פלי חמדה - את כל הכלים הנחמדים השמורים באוצרותיו.

פרק יד

א. תֶּאֱשֶׁם שְׁמֵרוֹן - תהיה שומרון שממה, כִּי מֵרְתָה בְּאֵלֶיהָ - כי מרדה בה', בְּחָרֶב יִפְלוּ - אנשי שומרון, עַל־לֵיהֶם יִרְטְשׁוּ - יבקעו את התינוקות, וְהִרְיֹתִינוּ יִבְקְעוּ - ואת הנשים המעוברות - יבקעו את בטנם.

ב. שׁוֹכֵה יִשְׂרָאֵל עַד ה' אֵלֶיךָ, כִּי כִשְׁלֹת בַּעֲוֹנֶךָ - שובו אל ה', כי רואים אתם שעוונותיכם הכשילו אתכם ליפול ברעה.

ג. קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים - התוודו לפני על עוונותיכם, וְשׁוּבוּ אֵל ה' - ושובו לעבוד את ה', אִמְרוּ אֱלֹהֵינוּ - אל ה', כָּל תְּשׂא עֵוֹן - כל עוון - תשא ותסלח, וְקַח טוֹב - קח לפניך את מעשינו הטובים, וְנִשְׁלַמָּה פְּרִים, שְׁפִתֵינוּ - במקום קרבנות פרים, נשלם לפניך בודוי שפתיים.

ד. אֲשׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנו - לא נבקש עוד עזרה מאשור, עַל סוֹס לֹא נִרְכָּב - ולא נבטח בגבורת הסוס במלחמה, וְלֹא נֹאמַר עוֹד אֵלֶהֵינוּ, לְמַעֲשֵׂה יְדֵינוּ - ולא נאמר עוד על העיז, שהיא מעשה ידינו, שהיא אלוקים, אֲשֶׁר בְּנֵי יִרְחָם יָתוּם - כי ידענו, שרק בך

יִמְצָא הִיתוּם וְהַחֲלַשׁ - רַחֲמִים וְהַצִּלָּה.

ה. אֶרְפָּא מְשׁוּבְתָם - וכאשר יתוודו כך לפני, אביא מרפא, ואסלח על שמרדו בי, אֶהְבֶּם נְדָבָה - ואוהב אותם בנדבת ליבי, כִּי שָׁב אֶפִי מִמְנוּ - כי שב ממני הכעס עליהם, ואוהב אני אותם כבראשונה.

ו. אֶהְיָה כְּטַל לְיִשְׂרָאֵל - אהיה לישראל כמו טל שאינו מפסיק, ואשפיע עליהם רוב טובה, יִפְרַח כְּשׁוֹשְׁנָה - יעלה פרחים כשושנה, (המוציאה פרחים ימים) וַיֵּךְ שֶׁשָׁיו פִּלְבָּנוֹן - ויכה שורשים (ישלח שורשים לכל עבר) כעצי הלבנון החזקים. (שיצליחו בכל מעשיהם)

ז. יִלְכּוּ יוֹנְקוֹתָיו - יתפשטו ענפיו הרכים - למרחוק, וַיְהִי כְּזֵית הוֹדוּ - וכעץ הזית, יהיה הוד יופיו, (מעלים שבעץ הזית - שולחים כל השנה). וַרִיחַ לוֹ פִּלְבָּנוֹן - וריחם ילך למרחוק, כריח הטוב של עצי הלבנון.

ח. יָשְׁבוּ - ישראל לארצם, יִשְׁבִּי בְּצֵלוֹ - וישבו בשלוח בצל ה', יַחֲיוּ, דָּגָן - יחיו עצמם במצוות ה', כדגן המחיה את האדם, (כאילו כתב: יחיו כדגן; רד"ק) וַיִּפְרְחוּ כַגֶּפֶן - ויפרחו כגפן, המוציא פירות שנה אחר שנה, זָכְרוּ, פִּינֵן לְבָנוֹן - שמם הטוב של ישראל, יזכר תמיד, כמו יין הלבנון הנזכר כיון משובח.

ט. אֶפְרַיִם - יאמר: מַה לִּי עוֹד לְעַצְבִּים - מדוע לי לפנות עוד לע"ז, וה' אומר: אֲנִי עֲנִיתִי - אז, אענה לכל בקשותיו ממני, וְאַשׁוּרְנוּ - ואראה מעצמי, לתת לו דִּי מחסורו, אֲנִי כְּבְרוֹשׁ רַעְנָן - כמו ברוש רענן, שכופפין ראשו עד שרשיו, כך כביכול, ירד ה' השוכן במרום, להשפיע טובה לישראל, מִמְּנִי, פֶּרֶךְ נִמְצָא - וכל פירות הצלחתך - ממני יהיו.

י. מִי חָכֵם וַיְבֹן אֱלֹהִים, נְבוֹן וַיִּדְעֵם - מי בכס חכם להבין כל דברי אלה, וישוב אל ה', כִּי יִשְׂרָאֵל דָּרְכֵי ה' - כי דרכי ה', ישרים וטובים. וַצַּדִּיקִים יִלְכוּ בָם, וּפְשָׁעִים יִפְשְׁלוּ בָם: